

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Πτυχιακό πρότζεκτ με θέμα:

Επιτόπια έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας

*“ Η μουσική παράδοση του Λιτοχώρου, μέσα από τη
ματιά ντόπιων κατοίκων ”*

ΜΑΝΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ
Επιβλ. Καθ: ΛΑΪΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ

Θεσσαλονίκη
Ιούνιος 2020

Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάσθηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Copyright © Μάνος Αθανάσιος.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση αυτού του πτυχιακού πρότζεκτ από το Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης της Σχολής Κοινωνικών, Ανθρωπιστικών Επιστημών και Τεχνών του Πανεπιστημίου Μακεδονίας δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή κ. Λάιο Αθανάσιο για την πολύτιμη καθοδήγησή του. Επιπλέον, να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην δημιουργία του ντοκιμαντέρ και στην περάτωση της παρούσας επιτόπιας έρευνας με θέμα την διαμόρφωση της Μουσικής παράδοσης του Λιτοχώρου κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας και μεταγενέστερα.

Θα ήθελα να αφιερώσω το πτυχιακό μου Πρότζεκτ στους γονείς μου που μου συμπαραστάθηκαν όλα τα χρόνια της φοίτησής μου στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Εύχομαι η παρούσα έρευνα να αποτελέσει κίνητρο για περαιτέρω ενασχόληση όσων αντιλαμβάνονται την πολιτιστική, και δη τη μουσική παράδοση του τόπου τους ως μία πολύ σημαντική πτυχή της ιστορικής του πορείας.

Παλιό Λιτόχωρο

ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Το πτυχιακό πρότζεκτ έχει ως κύριο θέμα την διαμόρφωση της μουσικής παράδοσης του Λιτοχώρου κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας αλλά και μεταγενέστερα, τον 20ό αιώνα. Για την προσέγγιση και ανάδειξη του θέματος χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της άμεσης επαφής και επικοινωνίας με ανθρώπους του τόπου που μέσα από τα βιώματά τους καθώς και την ενασχόλησή τους με τη μουσική θα μπορούσαν να συνεισφέρουν στην έρευνα αυτή (φιλόλογους, μουσικολόγους και οργανοπαίκτες). Η διαδικασία πραγματοποιήθηκε αρχικά μέσω βιντεοσκόπησης και ηχογράφησης και κατόπιν επεξεργασίας του υλικού. Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία ενός ντοκιμαντέρ, διάρκειας μίας ώρας περίπου.

Το παρόν πτυχιακό πρότζεκτ/σύγγραμμα χωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος, πραγματεύεται τα ιστορικά στοιχεία του Λιτοχώρου, την ίδρυση του οικισμού και τις εκδοχές για την ονομασία του. Κατόπιν, προσεγγίζεται η ανάπτυξη της ναυτικής παράδοσης του τόπου ως συστατικό στοιχείο της ιστορίας του αλλά και της μουσικής παράδοσής του. Ακολουθεί η ενότητα με τη μουσική παράδοση του τόπου και τη σημασία του δημοτικού τραγουδιού στην ζωή των Λιτοχωριτών. Αναλύονται τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής και τέλος γίνεται αναφορά στη ζωή και το έργο του Ιωάννη Σακελλαρίδη, ενός ιεροψάλτη και μουσουργού του 20ού αιώνα που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της μουσικής κίνησης του Λιτοχώρου μέχρι τις μέρες μας.

Στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε καθώς και κάποια στοιχεία αναφορικά με τους συμμετέχοντες.

Τέλος στη γραπτή αυτή μορφή περιλαμβάνεται σχετική βιβλιογραφία καθώς και παράρτημα με διάφορες εικόνες από ήθη-έθιμα και κοινωνικές εκδηλώσεις (γάμους, γλέντια, πανηγύρια).

Λέξεις-Κλειδιά: επιτόπια έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας, ναυτική παράδοση, μουσική παράδοση, δημοτικό τραγούδι, τακίμι.

SYMMARY- KEY WORDS

The main theme of the graduate project is the formation of the musical tradition of Litochoro during the period of Ottoman rule and later, in the 20th century. For the approach and promotion of the subject was used the method of direct contact and communication with people of the place who through their experiences as well as their involvement with music could contribute to this research (philologists, musicologists and organists). The process was carried out initially by filming and recording and after processing the material. The result was the creation of a documentary lasting about an hour.

This graduate project/programme is divided into two parts. The first part deals with the historical elements of Litochoro, the establishment of the settlement and the versions for its name. The development of the maritime tradition of the place as a component of its history and musical tradition is then approached. This is followed by the unity with the musical tradition of the place and the importance of the municipal song in the general life of the people of Litochoro. The customs and customs of the region are analysed and finally reference is made to the life and work of Ioannis Sakellaridis, a 20th century priest and musician who played a decisive role in shaping the musical movement of Litochoro to this day.

The second part presents the methodology used as well as some data on the participants.

Finally, this written form includes relevant literature as well as an annex with various images of customs and social events (weddings, feasts, festivals).

FIELD RESEARCH IN LITOHORO PIERIA, NAVY TRADITION, MUSIC TRADITION, MUNICIPAL SONG, TAKIMI,

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
ΜΕΡΟΣ. Α': ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	
A1. Η ίδρυση του Λιτοχώρου.....	8
A1.1 Εκδοχές για την ονομασία της Κωμόπολης.....	9
A2. Η ανάπτυξη της ναυτικής παράδοσης του Λιτοχώρου ως βασικό συστατικό στοιχείο της ιστορίας αλλά και της μουσικής του	10
A3. Η μουσική παράδοση του Λιτοχώρου.....	13
A3.1 Η σημασία του δημοτικού τραγουδιού στη ζωή των Λιτοχωριτών..	14
A4. Ήθη και Έθιμα του τόπου.....	16
A5. Η ζωή και η δράση του Ιωάννη Θεοφάνους Σακελλαρίδη και η επίδρασή του στη μουσική παράδοση του Λιτοχώρου τον 20ό αιώνα.....	18
ΜΕΡΟΣ. Β': ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	
B1. Μεθοδολογία.....	20
B2. Ερωτηματολόγια-Συμμετέχοντες.....	20
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	22
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	23

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το πτυχιακό πρότζεκτ είχε ως κύριο στόχο την επιτόπια έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας μέσω της άμεσης επαφής με τους ανθρώπους της περιοχής (φιλόλογους, μουσικούς, οργανοπαίχτες και τραγουδιστές). Εστιάζει βασικά στη διαμόρφωση της μουσικής παράδοσης κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας αλλά και μεταγενέστερα τον 20ό αιώνα. Ακόμη δίνεται βάση σε κάποια ξεχωριστά ήθη και έθιμα του τόπου καθώς επίσης και στη μεγάλη ναυτική του παράδοση, η οποία επηρέασε και την ίδια τη μουσική του. Τέλος, γίνεται αναφορά στη ζωή και το έργο του Ιωάννη Θεοφάνους Σακελλαρίδη, ενός μουσικοδιδάσκαλου ιεροψάλτη φιλόλογου αλλά και μουσουργού που έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της μουσικής κίνησης στο Λιτόχωρο και προς τιμήν του ιδρύθηκε και η δημοτική χορωδία Λιτοχώρου "Ιωάννης Σακελλαρίδης". Η διαδικασία πραγματοποιήθηκε μέσω ηχογράφησης, βιντεοσκόπησης και κατόπιν επεξεργασίας μουσικού υλικού (με τεχνικά μέσα: κάμερες, μαγνητόφωνο/ μοντάζ). Το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία ενός ντοκιμαντέρ διάρκειας μιας ώρας καθώς επίσης και αυτού του κειμένου στο οποίο περιέχονται ιστορικά στοιχεία για το Λιτόχωρο και σχολιασμός της έρευνας.

Introduction

The main objective of the graduate project was to research on site in Litochoro Pieria through direct contact with the people of the region (philologists, musicians, instrumentalists and singers). It focuses mainly on the formation of the musical tradition during the period of Ottoman rule and later in the 20th century. It is also based on some special customs and customs of the place as well as on its great maritime tradition, which also influenced its own music. Finally, reference is made to the life and work of Ioannis Theofanos Sakellaridis, a music teacher of a philosopher and a musician who played a decisive role in shaping the musical movement in Litochoro and in his honor was founded the municipal choir of Litochoro "Ioannis Sakellaridis". The process was carried out through the Recording/Video and after processing of musical material (by technical means: cameras, tape recorder/editing). The result was the creation of an hour-long documentary as well as this text containing historical data on Litochoro as well as commentary of the research.

ΜΕΡΟΣ. Α': ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A1. Η ίδρυση του Λιτοχώρου

Το Λιτόχωρο Πιερίας λέγεται ότι ιδρύθηκε από τους κατοίκους της αρχαίας Πίμπλειας, μικρής πόλης (χωριού) νοτιότερα, λατρευτικού κέντρου των Πιμπλειάδων Μουσών, που υπαγόταν στην περίφημη πόλη του Δία. Χτισμένος εκείνος ο οικισμός στις όχθες του ποταμού Ενιπέα, καταστράφηκε από τα νερά του, με αποτέλεσμα οι κάτοικοι να εγκατασταθούν στη σημερινή θέση του Λιτοχώρου. Η Πίμπλεια ήταν περίφημη για την λατρεία των Μουσών γι' αυτό και πολλοί ποιητές έκαναν επίκληση στις Μούσες και τις Πιμπλειάδες (Δήμος Λιτοχώρου, 2003).

Τις πρώτες αναφορές για την ύπαρξη του οικισμού του Λιτοχώρου έχουμε από τον Άγιο Διονύσιο (1500-1545) τον εν Ολύμπω, με την μορφή και την δράση του οποίου συνδέεται άμεσα η ιστορική, πολιτιστική και πνευματική πορεία του τόπου και της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας. Στο σκευοφυλάκιο της Μονής σώζεται τουρκικό έγγραφο ιδρύσεως της Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακή Μονής Αγίου Διονυσίου (17/26 Απριλίου 1542). Ξένοι περιηγητές, όπως ο Ελβετός φιλέλληνας Boissonas(1858-1946), που επισκέφτηκε τη Μονή κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και μετά, αποτύπωνε στα κείμενά του τον θαυμασμό για την μεγαλόπρεπη αρχιτεκτονική, την αξιομίμητη φιλοξενία των μοναχών, την μοναδική θέση της Μονής στον κόσμο. (Όλυμπος του Boissonas, Δήμος Λιτοχώρου, 2010). Η προσφορά της στην διαδρομή των 5 αιώνων της ιστορίας της υπήρξε μεγάλη σε πνευματικό, πολιτιστικό και εθνικό επίπεδο (13 εθνομάρτυρες μοναχοί της Μονής σφαγιασθέντες το 1821, ενεργός συμμετοχή της Μονής στην Επανάσταση του Ολύμπου και στον Μακεδονικό Αγώνα, συμβολή στην προαγωγή της Παιδείας και της Επιστήμης με την οργάνωση πλούσιας βιβλιοθήκης και την ανάδειξη λογίων μοναχών, οργάνωση εργαστηρίων αγιογραφίας και αντιγραφής χειρογράφων, λειτουργία κρυφού σχολείου. Στο Σχολείο της Μονής φοίτησαν πολλοί, μεταξύ των οποίων και οι μεγάλοι οπλαρχηγοί της περιοχής, ίσως και ο Ρήγας Φεραίος). (Αρχεία Μονής Αγίου Διονυσίου Ολύμπου).

Βέβαια, εκτός αυτού διασώθηκαν αρκετά στοιχεία τα οποία οδηγούν στο συμπέρασμα πως το Λιτόχωρο κτίστηκε πολύ νωρίτερα από τη παρουσία του Αγίου. Συγκεκριμένα σε αφηγήσεις του Λατίνου Ιστορικού Τίτου Λίβου, το 168 π.Χ, όταν οι Ρωμαίοι εξεστράτευσαν εναντίον της Μακεδονίας, συγκεντρώθηκαν στον Ενιπέα ποταμό απέναντι από τα στρατεύματα του Περσέα. Η σημερινή τοποθεσία του Λιτοχώρου προσδιορίζεται περίπου στα τέλη του 14ου αιώνα, ενώ η ίδρυσή του έγινε μετά από μετακινήσεις λαών, από πολέμους αλλά και μετά την επέλαση των Οθωμανών. Ανά τους αιώνες αναπτύχθηκε η οικονομία, το εμπόριο και η ναυτιλία λόγω της γεωγραφικής αλλά και της σπουδαίας του θέσης (Μπελογιάννης, 2016:153).

Οι κάτοικοι ζώντας στους πρόποδες του Μυθικού βουνού του Ολύμπου ήταν ακόλουθοι της αρχαίας ελληνικής θρησκείας. Σύμφωνα με την παράδοση ο Αυτοκράτορας Μ. Θεοδόσιος (379-395μ.Χ.) θέλησε να εκχριστιανίσει τους κατοίκους της περιοχής και μετέφερε νησιώτικες χριστιανικές οικογένειες οι οποίες συνέδραμαν στην εξέλιξη της ναυτικής παράδοσης του Λιτοχώρου (Δήμος Λιτοχώρου, 2003).

A1.1 Εκδοχές για την ονομασία της Κωμόπολης

Για την ονομασία “Λιτόχωρο” υπάρχουν τρεις εκδοχές. Την πρώτη εκδοχή της κωμόπολης την συναντάμε στα λαογραφικά της στοιχεία ως Λιτόχωρον με την έννοια του απλού και λυτού δηλαδή ελεύθερου χώρου που γράφτηκαν από τον συγγραφέα κι εκπαιδευτικό Αθανάσιο Λασπόπουλο. Η ονομασία αυτή έλαβε χώρα την περίοδο της τουρκοκρατίας και θεωρήθηκε η πλέον κατάλληλη που αντανάκλασε την κατάσταση που επικρατούσε. Μια άλλη εκδοχή αποτελεί η γραφή Λητόχωρον σύμφωνα με την οποία η Θεά Λητώ λουζόταν στα όμορφα νερά του Ενιπέα την οποία κατέγραψε ο λογοτέχνης Ιωάννης Δρακιώτης (1822-1904) το 1870 και καθιερώθηκε επίσημα το 1912 με απόφαση του κοινοτικού συμβουλίου για την ορθή έννοια του ονόματος. Η συγκεκριμένη εκδοχή αποτέλεσε βάση πολλών θρύλων αλλά και παραδόσεων των κατοίκων της κωμόπολης η οποία όμως δεν διατηρήθηκε για πολλά χρόνια. Εν τέλει επικράτησε η ονομασία **Λιτόχωρον** με ποικίλες διαφορετικές έννοιες. Ο Ιωάννης Δρακιώτης που έγραψε και το βιβλίο “Ο Κώνωψ Ολύμπου και Μακεδονίας” “δίνει” την έννοια του Λιτού και φτωχού

χώρου. Η σημασία αυτή συναντάται και σε αρχαία κείμενα με την έννοια του μικρού οικισμού. Ακόμη, ο βυζαντινολόγος καθηγητής Κωνσταντίνος Καλοκύρης (1916-2015) υποστηρίζει ότι η ονομασία προέρχεται από την λέξη Λιτή που σημαίνει προσευχή και παράκληση. Τέλος, ο Επίσκοπος Κίτρους Παρθένιος (1918) διατυπώνει την άποψη ότι η ονομασία προήλθε από την προγενέστερη Λιθόχωρον που σημαίνει πετρότοπος, έπειτα από την μετατροπή του συμφώνου “θ” σε “τ”. Αυτή η εκδοχή φαίνεται να είναι και η πλέον βάσιμη. Οι διαφορετικές αυτές έννοιες που “πέρασαν” ανά τους καιρούς έδωσαν το δικό τους περιεχόμενο και την δικιά τους ιστορία προσδίδοντας ένα αρκετά ενδιαφέρον στοιχείο στην παράδοση του οικισμού.

A2. Η ανάπτυξη της Ναυτικής παράδοσης του Λιτοχώρου ως βασικό συστατικό στοιχείο της ιστορίας αλλά και της μουσικής του

Κατά την αρχαιότητα είναι γνωστό -χωρίς να υπάρχει γραπτή μαρτυρία- πως στις ακτές του Θερμαϊκού κόλπου υπήρχαν ικανοί ναυτικοί που ήταν οι πρώτοι που επάνδρωσαν τα πλοία του ναυτικού των Μακεδόνων με ναύαρχο τον Νέαρχο. Γύρω στο 600-610 μ.Χ συνέβη ένας μεγάλος σεισμός που “εξαφάνισε” το Δίον καθώς επίσης και τους Φιλίππους και τη Θάσο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι παράκτιοι αυτοί ναυτικοί να μεταφερθούν στην σημερινή θέση του Λιτοχώρου.

Η πρώτη ιστορική μαρτυρία για τους Λιτοχωρίτες ναυτικούς καταγράφεται το 1762 στα εγκαίνια της εκκλησίας του Αγίου Δημητρίου Λιτοχώρου. (Επιγραφή του 1762 στο παρεκκλήσι του Αγίου Διονυσίου στο Λιτόχωρο, αναφέρει ως κτίτορες τους караβοκυραίους του Λιτοχώρου. (Νίκου Κάκκαλου, «Τα Σίχνα στο Λιτόχωρο του Ολύμπου», Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων, Ελασσόνα 1982, σελ. 98-99). Εκείνη την περίοδο η πειρατεία βρισκόταν σε έξαρση στο Θερμαϊκό αλλά και το βόρειο Αιγαίο. Δεν είναι τυχαίο που πολλοί ναυτικοί διέθεταν αρκετά χρήματα και πλούτο. Μία ακόμη γραπτή μαρτυρία για την ναυτική δραστηριότητα των Λιτοχωριτών έχουμε το 1779 όταν ένας Σουηδός τουρίστας αρρώστησε και μεταφέρθηκε με ιστιοφόρο στη Θεσσαλονίκη για νοσηλεία. Ένα ακόμη σημαντικό γεγονός στη ναυτική παράδοση του

Λιτοχώρου συνέβη την περίοδο του Α΄ βαλκανικού πολέμου όταν οι Τούρκοι εγκατέστησαν παρατηρητήρια στο “Καραμπουρνού”, όπως ονομαζόταν, της Θεσσαλονίκης και το Λιτόχωρο διέθετε στόλο ιστιοφόρων για να επέμβει όπου χρειαζόταν. Ακόμη οι Λιτοχωρίτες πειρατές έλαβαν μέρος στις επιχειρήσεις των Ρώσων το 1806 εναντίον των Τούρκων (Μασταγκάς, 2009:226).

Πριν το 1821 πολλοί ναυτικοί πήγαν στη Νότια Ελλάδα και επάνδρωσαν ως “γεμιτζήδες” τα πλοία του Αγώνα. Το Λιτόχωρο διέθετε εκατό ιστιοφόρα πλοία που ταξίδευαν από την μια άκρη της Ελλάδας στην άλλη. Ενδεικτικό της τεράστιας ναυτικής παράδοσης της κωμόπολης είναι ότι το 1908 ιδρύθηκε σωματείο με την ονομασία “Ο Όλυμπος” που τελούσε υπό την προεδρία του “Αγίου Κίτρου Παρθενίου”. Αργότερα ιδρύθηκε από τους Λιτοχωρίτες ναυτικούς η Ένωση συνταξιούχων ναυτικών Λιτοχώρου “Άγιος Νικόλαος” που υπάρχει μέχρι και σήμερα. Μετά την επανάσταση του 1878 (Επανάσταση του Ολύμπου) αρκετοί Λιτοχωρίτες κατέφυγαν στη Θεσσαλονίκη όπου δημιούργησαν μία παροικία και ασχολήθηκαν με ναυτιλιακές εργασίες. Ένα πολύ μεγάλο μέρος της ναυτικής παράδοσης της Θεσσαλονίκης ανήκει στους Λιτοχωρίτες που χρησιμοποίησαν την πόλη ως αφετηρία των δραστηριοτήτων τους. Γύρω στο 1950 η ναυτιλία του Λιτοχώρου περνάει περίοδο κρίσης. Αρκετοί ναυτικοί μπαρκάρουν στα πλοία και γίνονται καπετάνιοι. Το μεγάλο “μπουμ” όπως ονομάζεται τη δεκαετία του 1960 κάνει πολλούς ανθρώπους ανεξαρτήτου επαγγέλματος να επενδύσουν σε πλοία και σε καράβια. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται ως “Χρυσή εποχή” για την Λιτοχωρίτικη ναυτιλία που θα κρατήσει μια εικοσαετία. Η Θεσσαλονίκη μετατρέπεται σε τόπος εγκατάστασης πολλών ναυτικών αλλά και καπετάνιων (Μασταγκάς, 2009:227).

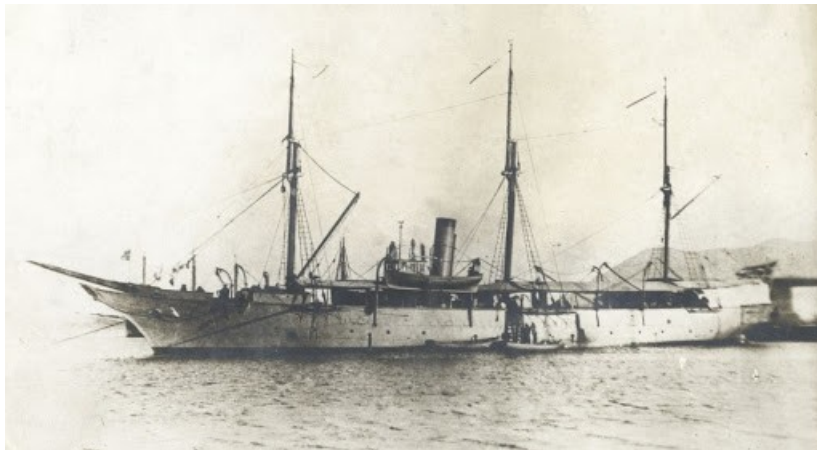
Προς τιμήν της μεγάλης αυτής ναυτικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του Λιτοχώρου υπάρχουν ναυτικά έθιμα τα οποία εορτάζονται μέχρι και σήμερα. Κάποια από αυτά είναι η γιορτή του Αγίου Νικολάου (προστάτης των ναυτικών) όπου για τους Λιτοχωρίτες ναυτικούς αποτελούσε αφετηρία για να “δέσουν” τα καράβια τους εν όψει του χειμώνα. Από την γιορτή του Αγίου Νικολάου και για δύο μήνες το χωριό ζούσε ένα ατελείωτο πανηγύρι με γλέντια, χορούς και μουσική εξαιτίας της μεγάλης επιστροφής των ναυτικών (Μασταγκάς, 2009:229).

Επιτόπια Έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας

Αξίζει να αναφερθεί πως στην μακραίωνη ιστορία του Λιτοχώρου, αλλά και λόγω της ανάπτυξης της ναυτικής του δύναμης, πολλοί ναυτικοί επηρέασαν και την ίδια τη μουσική παράδοση του Λιτοχώρου φέρνοντας καινούργια τραγούδια και επιδράσεις από ξένες περιοχές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα στην πιο σύγχρονη εποχή βέβαια αποτελούν οι καντάδες οι οποίες ήταν επίδραση από τα Επτάνησα και την Ιταλία, όπου οι Λιτοχωρίτες τις τραγουδούσαν παράλληλα με τα παραδοσιακά τους τραγούδια.

Ακόμη ένα έθιμο αποτελεί η γιορτή των τριών Ιεραρχών (30 Ιανουαρίου), όπου μόνο το σωματείο των ναυτικών γιόρταζε με προσμονή. Εκείνη την ημέρα μετά την Θεία λειτουργία η διοικούσα επιτροπή που αποτελούνταν από συνταξιούχους καπετάνιους και παλαίμαχους μοίραζε σε όλους τους ναυτικούς, τους καπετάνιους αλλά και τους ναύτες, τα δώρα που ήταν ένα σιμίτι και ένα πορτοκάλι.

Η γιορτή του Αϊ-λιά (δηλαδή του Προφήτη Ηλία) αποτελεί ακόμη ένα έθιμο των ναυτικών που πραγματοποιούνταν στις 20 Ιουλίου. Αν το επέτρεπε ο καιρός “έδεναν” τα καράβια στολισμένα και οι ναυτικοί ανέβαιναν στο χωριό για το πανηγύρι το οποίο κρατούσε 3 ημέρες. Μετά από αυτό το γλέντι “μπάρκαραν” στα καράβια τους για να ξανασυναντηθούν του Αγίου Νικολάου (Μασταγκάς, 2009:230).

A3. Η μουσική παράδοση του Λιτοχώρου

Η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής των Λιτοχωριτών από τα πολύ παλιά χρόνια όταν ακόμη λατρεύονταν ο Θεός της μουσικής Απόλλωνας και ο τραγουδιστής Ορφέας. Οι Λιτοχωρίτες τραγουδούσαν σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις του βίου τους. Οι μάνες νανούριζαν τα παιδιά τους για να κοιμηθούν, τραγουδούσαν στον αργαλειό όταν ύφαιναν και έπλεκαν. Οι άντρες τραγουδούσαν στα γλέντια στα καφενεία και τα πανηγύρια. Με τραγούδι και χορό γλεντούσαν σε όλα τα ήθη και έθιμα: τις αποκριές, στις φωτιές των κέδρων, στους αρραβώνες, στους γάμους και στα παλιούρα.¹ Ακόμη τραγουδούσαν στα κατούνια² και στα σοκάκια “κάνοντας καντάδες”, στο καθάρισμα του καλαμποκιού στις γειτονιές και έλεγαν μοιρολόγια για να αποχαιρετήσουν το νεκρό και άψυχο σώμα (Ντάβανος, 1998:12).

Η μουσική ήταν ο ιδανικός φίλος και στην εργασία των Λιτοχωριτών. Πολλοί επαγγελματίες υλοτόμοι, κτίστες, ελαιοχρωματιστές, ναυτικοί τραγουδούσαν παράλληλα με την εργασία τους παίρνοντας δύναμη και κουράγιο. Σύμφωνα και με τους πιο παλιούς κάθε γειτονιά στο Λιτόχωρο “βούιζε” από τα τραγούδια των κατοίκων. Δεν είναι τυχαίο που πάρα πολλοί Λιτοχωρίτες θεωρούνταν καλλίφωνοι.

Στο Λιτόχωρο Πιερίας κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας (από τον 19ο αιώνα και μετά) τα μουσικά συγκροτήματα ονομαζόντουσαν “**Τακούμια**”³ η “**Τακίμια**” και αποτελούνταν αρχικά από το βιολί, το οποίο έπαιζε την κύρια μελωδία, το λαγούτο, το οποίο είχε συνοδευτικό χαρακτήρα και την γκάιντα. Μετά το 1912 έχουμε το κλαρίνο, την κιθάρα καθώς επίσης και το ακορντεόν. Μεταγενέστερα, μετά το 1950 δηλαδή, έχουμε και την προσθήκη του μπουζουκιού. Αξιοσημείωτο αποτελεί ότι δεν υπάρχει κρουστό όργανο (Μασταγκάς, 2016:162).

Μιλώντας για μουσική παράδοση του Λιτοχώρου αναφερόμαστε κατ’ επέκταση στην Μακεδονική μουσική παράδοση. Υπάρχουν ποικίλα κοινά σημεία στη μελωδία, στον ρυθμό, στον χορό και στα όργανα. Αυτό όμως που κάνει ξεχωριστή και ιδιαίτερη την

1) Λιτοχωρίτικο έθιμο όπου ο γαμπρός επισκεπτόταν με τους φίλους του το σπίτι της νύφης μετά τον αρραβώνα.

2) Το πάρκο του Λιτοχώρου.

3) Η λέξη απορρέει από το τουρκικό taqim που σημαίνει παρέα, κολλητοί φίλοι.

μουσική των Λιτοχωριτών είναι ο τρόπος διασκέδασης και το πάθος με το οποίο αντιλαμβάνονται τη μουσική.

Η καλλιτεχνική φύση των Λιτοχωριτών διαφαίνεται κι από την ανάπτυξη πολλών χορωδιών ανά τους καιρούς: δημοτικές, σχολικές και εκκλησιαστικές. Υπήρχαν εκκλησιαστικές χορωδίες μαθητών οι οποίες δημιουργήθηκαν από τον παπα-Γιάννη Καλιακούδα στον Άγιο Δημήτριο και από τον καθηγητή Πειστικό στον Άγιο Νικόλαο. Μέχρι και σήμερα ψάλλουν ανδρικές και γυναικείες χορωδίες στις εκκλησίες του χωριού. Συγκεκριμένα οι ανδρικές χορωδίες του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Δημητρίου έψαλλαν και ψάλλουν ακόμη και σήμερα στο έθιμο της συνάντησης των επιταφίων τα εγκώμια την Μ. Παρασκευή και συναγωνίζονται για το ποια θα διακριθεί (Ντάβανος, 1998:13).

Α3.1 Η σημασία του δημοτικού τραγουδιού στη ζωή των Λιτοχωριτών

Οι Λιτοχωρίτες “χρησιμοποιούσαν” τη μουσική και το τραγούδι στις χαρές, τις λύπες, τους αναστεναγμούς αλλά και ως “καταφύγιο” στους δύσκολους καιρούς της ζωής τους. Η μουσική έκφραση των Λιτοχωριτών αποτυπωνόταν μέσω του στίχου και κατ’ επέκταση του δημοτικού τραγουδιού. Ο Όλυμπος, ο τόπος των θεών, η θάλασσα, οι ακρογιαλιές, το πλούσιο οικοσύστημα αποτέλεσαν την βάση για τη δημιουργία ποικίλων δημοτικών τραγουδιών που απαρτίζουν το ρεπερτόριο της περιοχής. Δημιουργός του δημοτικού τραγουδιού δεν είναι άλλος παρά ο ίδιος ο λαός, η προφορική παράδοση από τις παλαιότερες στις νεώτερες γενεές.

Τα δημοτικά τραγούδια χωρίζονται σε δύο κατηγορίες: Στα “διηγηματικά” που απαρτίζονται από τα Ακριτικά και τις παραλογές και τα “κυρίως άσματα”, τα οποία χωρίζονται στις εξής 10 υποκατηγορίες: α) ιστορικά, β) κλέφτικα, γ) ερωτικά δ) τραγούδια του γάμου ε) τραγούδια της ξενιτιάς, στ) θρησκευτικά, ζ) νανουρίσματα, η) Σατιρικά, θ) Μοιρολόγια και ι) Διάφορα (παιδικά και εργατικά τραγούδια) (Ντάβανος, 1998:9).

Τα περισσότερα δημοτικά τραγούδια έχουν μία ποικιλία ρυθμών όπως τα 7/8 δηλαδή συρτό - καλαματιανό (που είναι αρκετά “συχνός” ρυθμός) τα 4/4, τα 3/4 (ο τσάμικος) όπως επίσης και τον ελεύθερο ρυθμό. Χαρακτηριστικό των δημοτικών τραγουδιών αποτελεί και η γλώσσα η οποία είναι η φυσική δημοτική γλώσσα ενώ στα περισσότερα Λιτοχωρίτικα

τραγούδια ο στίχος είναι ο Ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος και χωρίς ομοιοκαταληξία (Μπελογιάννης, 155:2016).

Αξίζει να αναφερθούν δύο χαρακτηριστικά δημοτικά τραγούδια του Λιτοχώρου που παίζονται σχεδόν σε όλες τις κοινωνικές εκδηλώσεις του τόπου μέχρι και σήμερα. Το πρώτο είναι ο “Όλυμπος” και το δεύτερο ο “Μπελίτικος”. Το πρώτο κατατάσσεται στη κατηγορία των κλέφτικων τραγουδιών. Τα “κλέφτικα” τραγούδια είναι δημιουργήματα μετά τον 16ο αιώνα και στο περιεχόμενό τους αντανακλάται η δράση των κλεφτών. Μέσω των στίχων τους επαινείται η ζωή, τα κατορθώματα, ο ηρωισμός ή ο ένδοξος θάνατος. Το δεύτερο ανήκει στην κατηγορία των ιστορικών τραγουδιών δηλαδή των τραγουδιών που περιγράφουν και διηγούνται ιστορίες. Ο Μπελίτικος είναι ένα ιστορικό τραγούδι του Λιτοχώρου που τραγουδιέται και χορεύεται αργά με ρυθμό 2/4. Η ονομασία του σημαίνει “εθνικό”, και “μπελίτικος δρόμος” κατά μία προσέγγιση (Μπελογιάννης, 154: 2016).

A1 Εσύ ήλιε μου κυρ ήλιε μου (8 συλλαβές)

B2 εσύ πολλά περπά-να-τησες

A2 π’ αργείς να βασιλέψεις (7 συλλαβές)

σ’ Ανατολή και Δύση

B1 Εσύ πολλά περπάτησες (8 συλλαβές) ⁴

Γ1 μην άειδες μη μωρέ μην άειδες μη.

Σύμφωνα με την προφορική παράδοση σε μια ναυμαχία που ο κλεφταρματωλός Γκέκας⁵ της περιοχής του Λιτοχώρου πολέμησε τα τουρκικά και φράγκικα καράβια, ένα καράβι διακρίθηκε και διέφυγε. Αυτό ήταν Λιτοχωρινό. Το τραγούδι αυτό κατά μία μαρτυρία το τραγουδούσαν και το χόρευαν στην πλατεία του χωριού την ημέρα της εορτής του Αγίου Γεωργίου επιστρέφοντας από το ξωκλήσι. Το βασικό χαρακτηριστικό του τραγουδιού αυτού είναι ότι τραγουδιόταν και τραγουδιέται μέχρι και σήμερα τελευταίο (Ντάβανος,1998: 304).

4) Στα περισσότερα Λιτοχωρίτικα τραγούδια παρατηρείται το φαινόμενο της **τριημίστιχης στροφής**: Τριημίστιχη ονομάζεται μια στροφή ενός δημοτικού τραγουδιού αποτελούμενη από τρία ημιστίχια που ολοκληρώνουν τη μουσική φράση αλλά και το νόημα της στροφής. Εσύ πολλά περπάτησες(8 συλλαβές) που ουσιαστικά είναι το τρίτο ημιστίχιο της πρώτης στροφής, είναι όμως και το ημιστίχιο της δεύτερης στροφής.

5) Ο Γκέκας για να μην πέσει στα χέρια των εχθρών αυτοπυρπόλησε το καράβι του και κατάφερε να σωθεί αυτός και τα παλικάρια του. (Academic: Dictionary of Greek, 2003)

Α4. Ήθη και Έθιμα του τόπου

Στο Λιτόχωρο Πιερίας η διατήρηση της παράδοσης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον πηγαίο αυθορμητισμό και την γνήσια αυθεντικότητα των κατοίκων. Τα έθιμα των Λιτοχωριτών προέρχονται από την αρχαιότητα και το Βυζάντιο και χαρακτηρίζονται για την μοναδικότητα τους.

Ξεκινώντας από την αρχή του ημερολογιακού έτους το έθιμο που εορτάζεται πρώτο είναι την ημέρα των Φώτων στις 6 Ιανουαρίου και είναι το έθιμο των Σίχνων. Η λέξη Σίχνα σημαίνει λάβαρο και το πιο πιθανό είναι ότι η ρίζα του είναι παρμένη από το λατινικό “signus” η “signa” που σημαίνει ψηλός ιστός. Το έθιμο των Σίχνων για κάποιους είναι βενετσιάνικης προέλευσης, ενώ για άλλους βυζαντινής. Είναι ένα έθιμο το οποίο έφεραν οι Λιτοχωρίτες ναυτικοί. Τα Σίχνα είναι σημαίες των πλοίων με αργυρούς σταυρούς και πολύχρωμες σημαίες.

Κατά την παραμονή της εορτής των Θεοφανίων “δένουν τους σταυρούς” και ετοιμάζουν τα Σίχνα για την “Σιχνοφορία” όπως ονομάζεται δηλαδή η Πομπή προς τους δύο κεντρικούς Ναούς του Λιτοχώρου, του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Δημητρίου. Ανήμερα των Θεοφανίων ξεκινάει πομπή ψάλλοντας το “Κύριε ελέησον” σε ένα μακρόσυρτο και ιδιόρρυθμο μέλος μεταφέροντας τα Σίχνα στη κεντρική πλατεία του χωριού. Από εκεί η πομπή κατευθύνεται προς τον “Λάκκο” όπου και λαμβάνει χώρα η τελετή Αγιασμού των υδάτων. Στη συνέχεια με το απολυτίκιο των Θεοφανίων “Έν Ιορδάνη βαπτίζομένου σου κύριε” δεκάδες νέοι βουτούν στα παγωμένα νερά του Ενιπέα για να πιάσουν τον Σταυρό. Το έθιμο ολοκληρώνεται με την “βάπτιση” των λαβάρων στα αγιασμένα νερά.

Ένα ακόμη έθιμο που αναβιώνει έως και σήμερα και που συνδέεται με τις παλιές διονυσιακές τελετές είναι το κάψιμο των κέδρων. Το έθιμο αυτό πραγματοποιείται την τελευταία Κυριακή πριν την Καθαρά Δευτέρα και τη νηστεία της Μεγάλης Σαρακοστής. Νωρίτερα, αλλά και την περίοδο εκείνη μικροί και μεγάλοι κάνουν ετοιμασίες για την συγκέντρωση όσο το δυνατόν περισσότερων κέδρων στις μεγάλες γειτονιές ή “Μπαϊρια” όπως ονομάζονται του χωριού. Κάποιες από αυτές είναι “η φοράδα”, η “κεραμίδα” ο “Αϊ

Επιτόπια Έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας

Γιώργης”, η “ προπέλα” και η “ Αγία Μαρίνα”. Τα βράδια “φυλάνε” τα κέδρα μην τυχόν και προσπαθήσουν από άλλες γειτονιές να τα κλέψουν. Ανήμερα του εθίμου κατά τις βραδινές ώρες όλες οι γειτονιές ανάβουν τα κέδρα. Ντόπιοι και επισκέπτες γλεντάνε μέχρι το πρωί τραγουδώντας τα “ασοίαστα”, δηλαδή τα βωμολοχικά τραγούδια του Λιτοχώρου. Είναι η κατηγορία των σατυρικών-αποκριατικών τραγουδιών. Παραδείγματα των τραγουδιών αυτών είναι το “Τρεις μεγάλες αποκρίες, “Στης ακρίβειας τον καιρό” και το “ου Μπουλτζ”. Η βραδιά εκείνη αποτελεί μία συναρπαστική εμπειρία όχι μόνο για τους κατοίκους του τόπου αλλά και για τους ξένους. Το Λιτόχωρο αντηχεί από τους ήχους των οργάνων και τα τραγούδια, δίνοντας ρυθμό και κάνοντας τους περισσότερους να χορέψουν γύρω από τις φωτιές των κέδρων. Η εκδήλωση ουσιαστικά ολοκληρώνεται την επόμενη ημέρα με το πέταγμα του χαρταετού στο λεγόμενο “ξηροκάμπι” όπου και ο Δήμος του χωριού προσφέρει νηστίσιμα, λαγάνα και τσίπουρο.

Ακόμα ένα έθιμο που λαμβάνει χώρα είναι η περιφορά του Επιταφίου την Μ. Παρασκευή. Οι Επιτάφιοι φιλοτεχνούνται με αληθινά κομψοτεχνήματα καθ'όλη τη διάρκεια της Μεγάλης Τεσσαρακοστής από έμπειρες Λιτοχωρίτισσες. Από το πρωί της Μ. Παρασκευής πλήθος πιστών προσέρχονται στις ενορίες μέχρι την καθιερωμένη βραδινή ακολουθία. Μετά την ακολουθία οι Επιτάφιοι εξέρχονται για την συνηθισμένη περιφορά δημιουργώντας μία κατανυκτική ατμόσφαιρα. Κατά την περιφορά ψάλλουν οι ανδρικές χορωδίες των ενοριών στίχους από την τρίτη στάση των εγκωμίων, όπως η παράδοση από χρόνια καθιέρωσε. Οι Επιτάφιοι συναντιούνται στο ονομαζόμενο “παζάρι” όπου και γίνεται ο συναγωνισμός για το ποια ενορία θα έχει τον καλύτερο Επιτάφιο και την καλύτερη ψαλμωδία.

Έθιμο Κέδρων

Έθιμο
Σίχων

A5. Η ζωή και η δράση του Ιωάννη Θεοφάνους Σακελλαρίδη και η επίδρασή του στην μουσική παράδοση του Λιτοχώρου τον 20ό αιώνα.

Ο Ιωάννης Σακελλαρίδης ήταν γιος του παπα- Θεοφάνη Σακελλαρίδη. Γεννήθηκε στο Λιτόχωρο Πιερίας το 1853 όπου και έμαθε τα πρώτα του γράμματα. Μεγαλώνοντας συνεχίζει στο γυμνάσιο στη Θεσσαλονίκη και διδάσκεται τη βυζαντινή και αραβοπερσική μουσική από τον ιερέα π. Θεόδωρο Μαντζουρανή. Στην Αθήνα εγγράφεται στη φιλοσοφική σχολή και παίρνει μαθήματα ευρωπαϊκής μουσικής από τον Γερμανό διδάσκαλο της Ωδικής Ιούλιο Ένιγκ στο νεοσύστατο ωδείο Αθηνών (Ντάβανος, 1998:405).

Ο Ιωάννης είχε μία ιδιαίτερα γλυκιά και μελωδική φωνή που σε συνδυασμό με την μουσική του εξυπνάδα τον έκαναν γρήγορα γνωστό στην πρωτεύουσα. Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο διορίζεται καθηγητής μουσικής στα καλύτερα ιδρύματα της εποχής εκείνης όπως το Αρσάκειο, το Χιλλ, το Χατζηκυριάκειο κ.ά. Ταυτόχρονα γίνεται πρωτοψάλτης στους κεντρικότερους Ναούς της Αθήνας καθώς επίσης και στον μητροπολιτικό. Ξεχωρίζει για το καθαρό του ύφος αλλά και την τέλεια άρθρωσή του. Είχε πάθος με την αρχαία ελληνική μουσική και ωθείται στην μελοποίηση χορικών από αρχαίες τραγωδίες (Άλκηστη- Αντιγόνη) όπως επίσης και στη σύνθεση νεοελληνικών τραγουδιών.

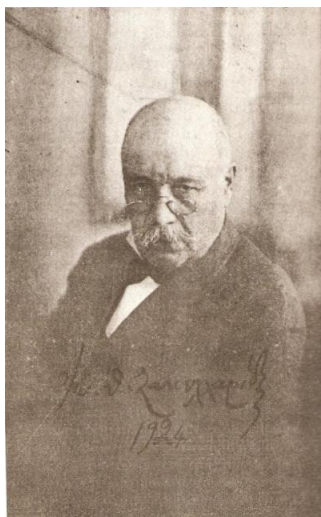
Μέχρι και τον 18ο αιώνα στην εκκλησία της Ελλάδος επικρατούσε η βυζαντινή μουσική. Με το πέρασμα των χρόνων όμως και με την ανάπτυξη του ελληνικού κράτους επιβλήθηκε από τους Βαυαρούς η ευρωπαϊκή μουσική. Το 1836 επί βασιλείας Όθωνα αλλά και το 1870 με εντολή της Βασίλισσας Όλγας οργανώθηκαν τετράφωνες ευρωπαϊκές χορωδίες. Η εκκλησία της Ελλάδας αρχικά αντέδρασε και εξέδωσε εγκυκλίους κατά της πολυφωνίας ενώ αργότερα φάνηκε ανεκτική ως προς αυτό (Ντάβανος, 1998: 406).

Μέσα σε όλο αυτό το κλίμα των ακραίων αντιλήψεων που επικρατούσαν εκείνη την περίοδο ο Ιωάννης Σακελλαρίδης σε συνδυασμό με το ενθουσιώδες πνεύμα για την πατρίδα του, την άριστη μουσική του γνώση και αγάπη του για την φιλολογία θέλησε να επέμβει. Ακολούθησε μια μέση οδό. Κράτησε την βυζαντινή μουσική με τους οκτώ ήχους και

πρότεινε την προσθήκη κάποιων εκκλησιαστικών ύμνων με αρμονία. Ταυτόχρονα ήταν ενάντια στην εφαρμογή της τετράφωνης ευρωπαϊκής μουσικής στην ορθόδοξη μελωδία διότι όπως υποστήριζε αλλοίωνε το χαρακτήρα της.

Έτσι ο Ι. Σακελλαρίδης δημιούργησε το δικό του σύστημα βυζαντινής μουσικής, το λεγόμενο “Μουσικό σύστημα Σακελλαρίδη” στο οποίο έκανε κάποιες αλλαγές στην παράδοση της βυζαντινής μουσικής εισάγοντας ένα “δυτικότροπο” ύφος, βάζοντας τριφωνίες στους εκκλησιαστικούς ύμνους. Φυσικά η στάση του αυτή δημιούργησε οπαδούς και των δύο πλευρών. Υπήρχαν και υπέρμαχοι αλλά και κατακριτές. Θα λέγαμε ότι ο Ι. Σακελλαρίδης ήταν μία αμφιλεγόμενη προσωπικότητα, επηρεάζοντας όχι μόνο μουσικά και καλλιτεχνικά αλλά και ιδεολογικά τη ζωή των ανθρώπων εκείνη την εποχή.

Προς τιμήν του έχουμε την δημιουργία ποικίλων χορωδιών στο Λιτόχωρο όπως η μικτή δημοτική χορωδία που ιδρύθηκε το 1958 και ερμήνευσε παραδοσιακά τραγούδια του Λιτοχώρου. Ένα χρόνο αργότερα το 1959, ο Σύλλογος Λιτοχωριτών Θεσσαλονίκης σχημάτισε χορωδία και παρουσίασε Λιτοχωρίτικα τραγούδια στην αίθουσα της Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών. Ακόμη, μικτή χορωδία έλαβε χώρα από το 1966 μέχρι και το 1970, ενώ το 1972 σχηματίστηκε χορωδία για την καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών του Λιτοχώρου. Στα 1991 συστάθηκε η μικτή δημοτική χορωδία “Ιωάννης Σακελλαρίδης” με στόχο την διατήρηση της έντεχνης αλλά και παραδοσιακής μουσικής. Διευθυντής της χορωδίας είναι ο Χρήστος Σάλτας και βοηθός ο αδελφός του Γιώργος Σάλτας. Η χορωδία έχει εξήντα ενεργά μέλη στο δυναμικό της και επιδεικνύει αξιόλογη κίνηση στην Ελλάδα και το εξωτερικό (Ντάβανος, 1998:13). Σήμερα τη δημοτική χορωδία διευθύνει ο μαέστρος Ευθύμης Μαυρίδης. Αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός της μικτής παιδικής χορωδίας που

Ο Ιωάννης Σακελλαρίδης το 1924.

σχηματίστηκε το 1995 όπως επίσης και η Φιλαρμονική χορωδία Λιτοχώρου που ιδρύθηκε το 1982 από σύσταση του Οδυσσέα Σβάρνα που ήταν και ο πρώτος Δάσκαλος και διευθυντής της. Σήμερα την διευθύνει ο κ. Γεώργιος Γκουτζαμάνης. Με ρεπερτόριο από την σύγχρονη μουσική συμμετέχει σε πολιτιστικές εκδηλώσεις όχι μόνο στο Λιτόχωρο αλλά και σε άλλες περιοχές.

ΜΕΡΟΣ Β': ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΕΠΙΤΟΠΙΑΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

B1. Μεθοδολογία

Η επιτόπια έρευνα πραγματοποιήθηκε στο Λιτόχωρο Πιερίας την άνοιξη του 2020. Είχε ως κύριο σκοπό την άμεση επαφή με τους ανθρώπους του τόπου. Στην έρευνα προσεγγίζεται η παράδοση του Λιτοχώρου από την μουσική του πλευρά κυρίως την περίοδο της οθωμανικής κυριαρχίας και μεταγενέστερα τον 20ό αιώνα φτάνοντας στο σήμερα. Μεθοδολογικά η έρευνα ακολουθεί το είδος της ημιδομημένης συνέντευξης. Ξεκινάει γενικά με τα ιστορικά στοιχεία του τόπου και τα σημεία που οδήγησαν στην ανάπτυξη του οικισμού του Λιτοχώρου. Έπειτα εμβαθύνει στο κύριο μέρος που αφορά την μουσική του παράδοση αλλά και τους παράγοντες διαμόρφωσης και επηρεασμού της, όπως η αδιαμφισβήτητη ναυτική αριστοτεχνία, οι ταξιδιώτες, οι παραθεριστές, ο Ιωάννης Σακελλαρίδης από την πλευρά της βυζαντινής μουσικής αλλά και το δημοτικό τραγούδι. Έπειτα γίνεται αναφορά σε κάποια ήθη και έθιμα που αναβιώνουν μέχρι και σήμερα καθώς επίσης και στην ζωή του Ιωάννη Σακελλαρίδη αναφορικά με την μουσική κίνηση του Λιτοχώρου τον 20ό αιώνα.

B2. Ερωτηματολόγια- Συμμετέχοντες

Στην επιτόπια έρευνα συμμετείχαν τέσσερα άτομα, δίνοντας ο καθένας ξεχωριστά την δική του προσέγγιση πάνω στα θέματα που ερωτήθηκαν. Πρώτος συμμετέχων ήταν ο κ. Σωτήριος Μασταγκάς. Ο ίδιος είναι απόστρατος αξιωματικός, πτυχιούχος της Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ερευνητής και συγγραφέας της τοπικής ιστορίας. Έχει ασχοληθεί με τη διάσωση και την καταγραφή της παράδοσης και ιστορίας του Λιτοχώρου. Το έργο του περιλαμβάνει την έκδοση 18 τόμων για το Λιτόχωρο Πιερίας, όπως επίσης και την δημοσίευση ποικίλων επιστημονικών άρθρων και δοκιμίων. Είναι ο μόνος που έχει ασχοληθεί τόσο διεξοδικά με την καταγραφή αυτή. Περιληπτικά στη συνέντευξή μας κάνει μία αναδρομή στο παρελθόν, παραθέτοντας τις βασικότερες πτυχές της ιστορικής παράδοσης του Λιτοχώρου, φτάνοντας στο σήμερα. Κάνει λόγο για την διαμόρφωση της μουσικής παράδοσης την περίοδο της τουρκοκρατίας αλλά και για τη

σημαντικότητα του δημοτικού τραγουδιού. Ακόμη μιλάει για τις επιδράσεις που δέχτηκε η μουσική στο Λιτόχωρο για να διαμορφωθεί μέχρι και τις μέρες μας.

Δεύτερος συμμετέχων ήταν ο κ. Γεώργιος Μπελογιάννης, ο οποίος είναι απόφοιτος του Τμήματος Μουσικών Σπουδών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Η διπλωματική του εργασία αφορούσε την καταγραφή των δημοτικών τραγουδιών της κωμόπολης. Ο ίδιος μας μίλησε για τις κατηγορίες των δημοτικών τραγουδιών. Έδωσε έμφαση και αυτός στις επιρροές της μουσικής παράδοσης του Λιτοχώρου που μέσα σε αυτές ήταν και η “Λιτουχουρνή ντουπιολιαλιά”, όπως κοινώς ονομάζεται στο Λιτόχωρο. Μίλησε για την μουσική του εκπαίδευση στα παιδικά του χρόνια όπως επίσης και για το έργο του Ιωάννη Σακελλαρίδη στη διαμόρφωση της μουσικής κίνησης στο Λιτόχωρο.

Επόμενος συμμετέχων ήταν ο κ. Νίκος Κολωνιάρης ο οποίος είναι φιλόλογος και ερασιτέχνης οργανοπαίχτης του λαούτου και ασχολείται με τη λαογραφία του τόπου. Σημαντική είναι και η συμμετοχή του σε έρευνα του Πολιτιστικού Ομίλου Λιτοχώρου για την παραδοσιακή Λιτοχωρίτικη φορεσιά. Ο ίδιος αναφέρθηκε στην μουσική του εκπαίδευση και την ενασχόλησή του με το λαούτο. Ακόμη, μίλησε για τα γλέντια και πώς πραγματοποιούνταν την περίοδο του 20ού αιώνα. Έπαιξε διάφορα κομμάτια, όπως το “Μαρς του γάμου”, το “Μια παρασκευή” κ.ά.

Τελευταία συμμετέχουσα ήταν η κ. Ελισάβετ Μάνου, η οποία μας μίλησε για τα ήθη και τα έθιμα του Λιτοχώρου, όπως τα Σίχνα και τα Κέδρα, δίνοντας έμφαση στον Λιτοχωρίτικο γάμο και τις ιδιαιτερότητες που είχε σε σχέση με άλλες τοπικές κοινωνίες. Επίσης τραγούδησε αρκετά τραγούδια από διάφορες κατηγορίες, όπως της ξενιτιάς, του γάμου, μοιρολόγια αλλά και το ιστορικό τραγούδι “Μπελίτικος”.

Βιβλιογραφία

1. Αδαμόπουλος, Αθανάσιος Γ. (1995). *Σελίδες από το παλιό Λιτόχωρο*. Λιτόχωρο: Δήμος Λιτοχώρου.
2. Λιτόχωρο Πιερίας: Ήθη, Έθιμα, Παραδόσεις, Πολιτισμός. Ημερομηνία ανάκτησης 4 Μαΐου 2020, από <https://architec.gr/litohoro-2/>
3. Λιτόχωρο (Κομώπολη) Πιερία: Ο Μύθος, η παράδοση, η ιστορία. (2003). Ημερομηνία ανάκτησης 16 Απριλίου 2020, από <https://www.gtp.gr/LocInfo.asp?InfoId=28&Code=EGRMPI00LTHLTH303&PrimeCode=EGRMPI00LTHLTH303&Level=9&PrimeLevel=9&lng=1>
4. Μασταγκάς, Σ. (2009). *Ιστορία-Παράδοση- Περιβάλλον-κοινωνία- πολιτισμός*. Χρονικά Λιτοχώρου. (Τόμος 1ος). Λιτόχωρο: Υπεύθυνος έκδοσης: (Σωτήριος Δ. Μασταγκάς).
5. Μασταγκάς, Σ. (2015). *Μελέτες, έρευνες, ιστορία, Χρονικά Λιτοχώρου*. (Τόμος 9ος). Λιτόχωρο: Υπεύθυνος έκδοσης: (Σωτήριος Δ. Μασταγκάς)
6. Μασταγκάς, Σ. (2019). *Στους πρόποδες του Ολύμπου*. Χρονικά Λιτοχώρου. (Τόμος 17ος). Λιτόχωρο: Υπεύθυνος έκδοσης: (Σωτήριος Δ. Μασταγκάς).
7. Μπελογιάννης, Θ. Γ. (2006). *Δημοτικά τραγούδια από το Λιτόχωρο Πιερίας. Ανέκδοτη διπλωματική εργασία, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη*.
8. Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου. Ημερομηνία ανάκτησης 12 Απριλίου 2020 από <http://nmlitohorou.gr/index.php>
9. Ντάβανου, Σπ. Γ. (1998). *Τραγούδια μιας άλλης εποχής στο Λιτόχωρο*. Με παράλληλη ιστορική αναδρομή. (Μουσική Καταγραφή σε ευρωπαϊκή σημειογραφία: Γιώργος Σάλτας). (Β΄ έκδοση). Λιτόχωρο: Δήμος Λιτοχώρου.

10. Χρυσικού, Π. (Επιμ.). (2016). *Η ζωή και το έργο του Ιωάννη Θεοφάνους Σακελλαρίδη και η μουσική κίνηση στο Λιτόχωρο, από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι σήμερα*. Λιτόχωρο: Δημοτική Χορωδία Λιτοχώρου “Ιωάννης Σακελλαρίδης”.

Παράρτημα

Το παράρτημα που ακολουθεί περιέχει υλικό εικόνων από γάμους, πανηγύρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις και άλλα.

Χορευτικά δράματα

Λιτοχωρίτικος γάμος

Επιτόπια Έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας

Ασχολίες Λιτοχωριτών(Κτηνοτροφία, υφαντουργία, αλιεία)

Γιορτή Αγίου Γεωργίου

Επιτόπια Έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας

*Κατά το στόλισμα του
Επιταφίου τη Μ. Πέμπτη*

Αυθόρμητο Γλέντι

Επιτόπια Έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας

Μικτή
χορωδία
Σακελλαρίδη

δημοτική
Ιωάννη

Γαμήλια Πομπή

*Παλαιό μοναστήρι
Αγίου Διονυσίου του
εν Ολύμπω*

Τακίμι

Ναυτικό Μουσείο Λιτοχώρου

Επιτόπια Έρευνα στο Λιτόχωρο Πιερίας

Η Γιαγιά Ελισάβετ κατά την διάρκεια της συνέντευξης

Ο κ. Νίκος Κολωνιάρης με το Λαούτο

Με τον κ. Γιώργο Μπελογιάννη δίπλα από τον Ενιπέα ποταμό

και με τον κ. Σωτήρη Μασταγκά.

“Έχει κι ο νους Λιτόχωρο με διαβαστές πλαγιές και εύφορα μπλε θαλάσσης.”

Ο. Ελύτης.